

šimi prevajalci pa je bil posebno marljiv Josef Holeček. Seveda so vsi prevodi danes zastareli in tudi bralcem težko dosegljivi.

Zbirka »Jugoslovské zpěvy« je opremljena z obsežnim uvodnim poglavjem in drobnimi pojasnili dr. Berkopca, s poučno razlago glasbenika Ludvika Kube in z 32 celostranskimi lesorezi (od tega 8 barvnih), ki so delo prizadevnega slikarja Ferdiša Duše. V uvodu je podal dr. Berkopec za češkega bralca prepotrebne oznake dobe in razmer, v katerih so nastajale narodne pesmi, kritičen pretres nekaterih vprašanj v dosedanjem znanstvenem raziskovanju pripovedne narodne pesmi in njenega verza, zgodovino zapisovanja narodnih pesmi ter zanimiva dejstva o sprejemu, ki so ga doživele v Evropi in posebno pri Čehih. Ludvik Kuba pa v svojem prispevku na kratko informira o glasbenem podajanju pesmi, o goslarjih in njihovih instrumentih. To je knjiga, ki smo je lahko veseli tako mi kakor Čehi.

Upajmo, da so to šele prvi, čeprav zelo razveseljivi rezultati oživiljenih stikov s Čehi v literaturi.

BORIS URBAŇČIČ

PODOBA VZHODNONEMŠKE ZALOŽBE

Strahotna dediščina, ki jo je Nemcem prinesel polom Hitlerjevega »tisočletnega cesarstva«, se prav močno čuti tudi na knjižnem in slovstvenem področju. Ločeni nemški državi imata vsaka svoje pisatelje, založnike, knjige, revije, liste... Seveda izdajajo tam in tu nemške klasike; tudi kakega pisatelja z vzhoda natisnejo kdaj na zahodu, in narobe; večidel pa rasteta te dve kulturi, če ju smemo tako imenovati, vsaka zase, odprti veliko bolj tujim kot pa »bratskim« vplivom, in ne da bi dosti vedeli ena o drugi. Tu pa tam kaka polemika čez mejo, in kulturnih »stikov« med literaturama zvezne in demokratične Nemčije je skorajda konec. V tem pogledu je nadvse značilno poročilo »Izobrazbeno popotovanje za Elbo«, ki ga je napisal letos 15. marca za sobotno prilogo zahodnonemškega dnevnika »Frankfurter Allgemeine Zeitung« sam urednik kulturnega dela tega lista, Karl Korn. Obiskal je med drugim leipziški velesejem in seveda tudi knjižno razstavo. Zdi se mu veliko mirnejša od frankfurtske na zahodu, bolj dostojanstvena, obiskovalec si lahko vse korenito ogleda in dobi vse podatke, ki jih želi. O opremi knjig pravi, da je precej enaka zahodnonemški, o sodobnem leposlovju, da nima kaj prida pokazati, pač pa imajo veliko veljavo avtorji iz »weimarske« Nemčije in seveda klasiki: zelo bogata je jezikoslovna literatura, itn. Vse te vtise navaja Korn tako, kakor da pripoveduje bralcem o povsem tujem knjižnem svetu, in založbe jim predstavlja prav tako kot tujke: »Der Aufbauverlag« je organ Kulturbunda... Neka druga založba se imenuje »Volk und Welt«... Neka ne nezanimiva založba se imenuje »Volk und Wissen«... Očitno bralci najbolj znanega zahodnonemškega dnevnika nimajo pojma o teh založbah.

Berlinske založbe »Rütten & Loening« Korn ni omenil, čeprav jo je gotovo opazil na razstavi. Morda se mu je zdela manj vredna omembe, ker je hotel bralce seznaniti predvsem z novimi založbami, Rütten & Loening pa je že staro, sloveče ime. Zdaj, ko so se nam nekoliko bolj odprla pota h knjigam obeh nemških držav, lahko po naših knjigarnah naletimo tudi na to in ono izmed njenih izdaj; in če videz ne vara, bi lahko imeli založbo Rütten & Loening

za eno izmed najboljših, če ne že kar najboljšo vzhodnonemško založbo. Pogled v njene kataloge in knjige nam ob spominu na tisto, kar je napisal Korn, celó kaže, da so v izdajah te založbe tudi prav značilno vidne vrline in hibe, dobre in slabe strani današnjega vzhodnonemškega založništva.

Delovno področje založbe izrazito razpada v dva dela, zgodovinskega in beletrističnega v širokem pomenu besede. Oglejmo si najprej zgodovinskega, ki nas tukaj manj zanima, ker je naša pozornost usmerjena predvsem k leposlovju. Zgodovinarja pa bi gotovo mikala marsikatera izmed številnih monografij iz nemške zgodovine in zgodovine drugih narodov, ki posebno bogato osvetljujejo dobo srednjega veka in kmečkih uporov, dobo meščanskih revolucij, osvobodilnih bojev in narodnostnih gibanj, socializma in delavskega gibanja, imperialistične in najnovejše dobe. Marsikaj je prevedeno iz drugih jezikov, predvsem ruskega, vendar prevladujejo domači avtorji, kot najplodnejši med njimi dr. Leo Stern, profesor za novo zgodovino na vseučilišču v Halle. Bogato so zastopani tudi viri za zgodovino srednjega veka in razna arhivalna dela. Omenimo še zbrana dela J. Burckhardta v desetih knjigah.

Med beletristiko zavzema največji del področje, ki mu založba pravi »Nemška in tuja kulturna dediščina«. Nemška dediščina v tem okviru je za čudo precej pičla in ne ravno najpomembnejša, če jo merimo ob tuji, njeni sosed. Nekaj del iz latinsko pisane srednjeveške literature, nekaj domoljubnih del iz 17. in 18. stoletja, Platenove pesnitve, dva romana Willibalda Alexisa, sicer pa malo znani pisatelji in malo znana dela. Poseben poudarek med njimi nosijo satirični spisi, menda jih je blizu polovico. Omembe vredne se zdijo »Nemške satire«, štiri knjige, izdane v skupni kaseti. Tu je zbranih nekaj najboljših del s področja, na katerem sicer Nemci nimajo pokazati kdo ve kaj, tako Detmoldove satire z imenitno »Umetnostjo, kako postaneš v treh urah poznavalec umetnosti« (z Daumierovimi ilustracijami), Langova »Hammelburška popotovanja« s Spitzwegovimi risbami (žal prav slabo natisnjenimi), Weerthova »Angleška popotovanja« z ilustracijami Dickensovega ilustratorja Cruickshanka, pa še »Pristne in nepristne moritate«, tiste pri Nemcih priljubljene pesmi o umorih in grozotah, ki so s svojimi okornimi stihi in narejenim patosom največkrat neprostovoljno hudo smešne in kratkočasne. Najbrž zavoljo večje zgodovinske resničnosti so tri izmed teh knjižic natisnjene v gotici, ki smo jo sicer že kar pozabili, saj je skoraj vse, kar danes izhaja nemškega, pisano v latinici.

Ob tej nekako stranski veji nemške literature pa stoji v katalogu tuja ustvarjalnost z lepim številom svojih najzlahtnejših poganjkov. Tu so zastopana številna imenitna imena evropskega realizma in naturalizma: z zbranimi deli Stendhal, Tolstoj, Čehov, Leskov, z zbranimi romani Maupassant in Zola, ob njih pa še s po enim ali z več deli Balzac, Dickens, Thackeray, W. Scott, B. Harte, Korolenko, Mamin-Sibirjak, Gleb-Uspenski (izbrana dela), Swift, Voltaire... Iz manjših slovstev sta našli med ta velika imena le češko in madžarsko, prvo z romanom Karla Polačka »Okrajno mesto«, drugo z Vörösmartyjem in narodnimi pravljicami (600 strani debela knjiga). Med deli spredaj naštetih avtorjev jih je lepo število takih, ki smo jih dobili v zadnjem desetletju v prevodu tudi pri nas.

Iz razdelka »zgodovinskih romanov« in »zgodovinskih pripovedi« bi ne bilo dosti omeniti: dela o Rembrandtu »knezu slikarjev« (David de Jong, prevod iz holandsčine), o Garibaldiju, Robertu Kochu, Johannesu Keplerju.

Se najzanimivejša med njimi utegne biti knjiga Lenke von Koerber, »Erlebtes mit Käthe Kollwitz«.

Hudo pičila je žetev »Sodobne literature«. Zadrego založbe kaže že to, da tu v katalogu ponovno navaja dela, navedena že v drugih poglavjih, recimo med zgodovinskimi romani. Dve pesniški zbirki Ericha Arendta, »Evrazijske pesmi« Monakovčana Ernsta Schumacherja, zgodovinski roman Hansa Rehfscha »Pariške čarovnice«, Brugschovi »pomini« »Pet desetletij zdravnik«, Hegenbarthove »Risbe k petim Shakespearovim dramam«, pa še dvoje, troje imen in domača ustvarjalnost je izčrpana. Kar presenetljivo, ker vemo, da druge vzhodnonemške založbe vendarle izdajajo precej sodobnih del. Ali so pri založbi »Rütten & Loening« tako strogi, ali tako previdni, da ne rečemo konservativni pri izbiri avtorjev? Tako na daljavo si seveda ne moremo odgovoriti na to vprašanje. Izmed tujih sodobnih avtorjev so najbolj zastopani poljski z obširnim (4 knjige) romanom »Noči in dnevi« Marije Dąbrowske in z dvema deloma M. Jastruna, »Mickiewicz« in »Pesnik in dvorjan« (Kochanowski). Med drugimi lahko najdemo še G. B. Shawa in Sigrid Undset s »Kristino, Lavransovo hčerjo«.

Izmed domačih del je eno vendarle vredno posebne omembe: roman Alfreda Döblina »Hamlet« ali »Dolga noč se je končala«. Döblin je eden izmed tistih nesrečnih, nekoč slavnih nemških pisateljev, ki so v dolgih letih emigracije izgubili stik z domovino in ga po vrnitvi niso mogli več najti. »Hamlet« je podoba trpljenja in blodenj generacije, ki je preživljala zadnjo vojsko. V romanu je njen predstavnik mladi Edward Allison, ki se hudo ranjen vrne iz vojske in se ne more več znajti v svoji okolici. Njegovo iskanje resnice v stvarnem in v fantazijskem svetu, med resničnimi in fiktivnimi osebami je vsebina tega svojevrstnega dela. Na 4. strani je brati, da je bilo začeto 1945 v Hollywoodu in končano 1946 v Baden-Badenu, knjiga pa je izšla 1956, ker je Döblin zastonj iskal založnika v zahodni Nemčiji, kjer je živel. Sele ko je izšla »vzhodna« izdaja, se je našel tudi založnik na zahodu; avtor je brž nato precej pozabljen in razočaran umrl (junija 1957). V opravičilo založnikom povejmo, da je Döblinov »Hamlet« zelo težko branje, tako se v njem prepleta resničnost s sanjskim svetom, sedanost z zgodovinskimi in slovstvenimi reminiscencami itd. Tudi kritika je knjigo sprejela prav različno: tu so jo zelo povzdignili, tam povsem odklonili.

Tehtna dela ima založba »Rütten & Loening« pokazati v skupini »Literarna znanost in umetnost«. Steber dela na tem področju je bil tukaj vsaj doslej dr. Hans Mayer, leipziški literarni zgodovinar in do lani profesor na vseučilišču Karla Marxa. Lani smo tu že poročali o sporih, ki so nastali po poljskem oktobru in madžarski vstaji glede njegovih literarnih pogledov in meril. Urejal je dve zbirki, »Mojstrska dela nemške literarne kritike« in »Novi prispevki k literarni znanosti«, zadnjo skupaj s svojim kolegom dr. Wernerjem Krausom. V tej zbirki je izšla n. pr. zelo obširna študija Ernsta Schumacherja »Dramatični poskusi Bertolta Brechta 1918—1933« in Mayerjeve »Študije k nemški literarni zgodovini«. Mayerjevih deset študij je posvečenih večidel starejši nemški literaturi, vendar so vmes tudi zanimive študije o duhovnem razvoju R. Wagnerja, o Hermannu Hesseju in »feljtonistični dobi«, in govor v čast Gerhartu Hauptmannu. Zunaj zbirke pa je izšla lani še ena Mayerjeva knjiga, »Nemška literatura in svetovna literatura«. Na dobrih 700 straneh so zbrani tu govori in predavanja, članki in pripombe

in kritike. Od sestavka »Svet in učinek Henrija Bergsona«, ki je bil napisan leta 1940 za Mannovo revijo »Mass und Wert«, pa ne več objavljen, ker se je začela vojska, do ocene Schumacherjeve spredaj navedene študije o zgodnjih Brechtovih dramskih poskusih, napisane leta 1956, podaja avtor tukaj izbor iz svojega esejističnega dela šestnajstih let. Krog, ki ga zajema, je primerno naslovu širok, ob nemških avtorjih in literarnih problemih so obdelani številni avtorji iz francoske, angleške in še katere literature.

Mayerjevi knjigi je po sestavi in vsebini sorodna knjiga Johannesesa R. Becherja »Obramba poezije« s podnaslovom »O novem v literaturi«. Deloma so to članki ali govori, deloma krajše meditacije, zbrane na več mestih v knjigi pod naslovom »Pripombe«. Vendar je delo omejeno skoraj le na nemško literaturo. Ob Mayerjevih knjigah, ki dajejo po vsebini in obliki močno čutiti, da jih je napisal literarni zgodovinar, je Becherjeva prijetno drugačna, delo pesnika, dosti manj sistematična in pretehtana, posebno v drobnih »pripombah«. Z druge strani pa se ji spet pozna, da je avtor tudi uradna osebnost, zadnje čase minister za kulturo, malo preveč je vmes »uradnega«, slovesnega in programskega.

V Mayerjevi knjigi »Nemška in svetovna literatura« je tudi govor, ki ga je imel leta 1954 ob 110-letnici založbe Rütten & Loening. (Tak svojevrsten jubilej je založba praznovala, ker ji je bilo nemogoče leta 1944 v Hitlerjevi Nemčiji praznovati stoletnico.) Govor sledi zgodovino založbe od njenih začetkov in daje tudi odgovor na neka naša ugibanja: številna manj znana dela iz sedanjega knjižnega programa so ponatisi nekdanjih izdaj založbe, med njimi tudi Alexisova romana, Weerthove in Detmoldove satire i. dr. Leta 1953 je izšel pri »R. & L.« ponatis Marx-Engelsove »Svete družine«, zakaj tudi ta knjiga je pred dobrimi sto leti izšla pri začetnikih te založbe. Med poznejšimi avtorji pri »Rütten & Loeningu« je bil zlasti Romain Rolland (s prevodi), vendar tudi nacizmu naklonjeni Rudolf Binding, ki ni ničesar storil, ko so lastnika založbe, Wilhelma Oswalta, med vojsko prisilili, da je »odstopil« založbo. Oswalt in njegov najstarejši sin sta potem padla kot žrtev nacizma, oče v taborišču Oranienburg.

Založba izdaja tudi dvomesečno revijo »Sinn und Form«, o kateri smo na tem mestu že poročali (gl. Naša sodobnost 1957/12). Čeprav je revija bolj podobna zborniku, se je v drugi polovici lanskega letnika močneje razgibala in postala zanimiva za širši krog. Tako je recimo v četrtem zvezku objavljena razprava o Hesseju, o Kafkovih pismih, v prevodu neka Laxnessova povest in dela naprednih grških avtorjev. V šestem zvezku so zelo obsežni »Dnevniški zapiski iz zadnjega leta Tolstojevnega življenja« Valentina Bulgakova, feljtoni L. Jánacka, novela sodobnega bolgarskega pisatelja Dmitra Taleva, »Svatba« (založba mu je izdala prevod romana »Železni svečnik«) in Fedinov spomin na Aleksandra Bloka. Nenavadno zanimiva pa je peta številka z vrsto pomembnih prispevkov: zelo obsežno študijo Ernsta Fischerja o delu Roberta Musila in člankom Hansa Mayerja »Karl Kraus in svet po njem«: obsežni so tudi »nareki« iz zapuščine A. Döblina, »O življenju in smrti, ki ju obeh ni«. Na uvodnem mestu je fragment iz zapuščine B. Brechta »Manifest«. Od leta 1945 je Brecht večkrat poskušal spraviti Komunistični manifest v stihe, da bi obnovil njegovo propagandistično moč. Očitno s svojimi poskusi ni bil zadovoljen, zakaj vsi so ostali do njegove smrti neobjavljeni, tudi ta, ki je bil časovno prvi med njimi.

Janez Gradišnik